

SHAVKAT RAHMON VA ASQAR MAHKAM IJODIDA ISHQ MAVZUSINING BADIY TALQINI

Qudratova Muborak

Osiyo xalqaro universiteti O'zbek va rus filologiyasi dotsenti (PhD)

Achilova Mohigul Olloyor qizi

Osiyo xalqaro universiteti, Filologiya va tillarni o'qitish (o'zbek tili) yo'nalishi 2-bosqich talabasi

Annotatsiya. Maqolada Shavkat Rahmon va Asqar Mahkam she'riyatida ishq-muhabbat mavzusining badiiy ifodalanishi qiyosiy tahlil qilinadi. Shavkat Rahmonning "Muhabbat" va "Qasam" she'rlari hamda Asqar Mahkamning "Ishq" she'ri misolida lirik kechinmaning obrazlar, takror va ramzlar vositasida ochilishi kuzatiladi. Tahlil shuni ko'rsatadiki, Shavkat Rahmonda muhabbat, bir tomondan, nozik shaxsiy tuyg'u sifatida, ikkinchi tomondan, Vatan va el oldidagi mas'uliyatga tutash ma'naviy qadriyat sifatida namoyon bo'ladi; Asqar Mahkamda esa ishq ruhiy iztirob va o'zlikni anglash jarayoni bilan uyg'unlashadi. Har ikkala ijodkor tuyg'uning insonni ma'naviy jihatdan o'zgartirish imkoniyatini turlicha poetik vositalar orqali tasvirlaydi.

Kalit so'zlar: Shavkat Rahmon, Asqar Mahkam, ishq, muhabbat, lirika, lirik qahramon, ramz, tasavvufiy ohang, poetik obraz, qiyosiy tahlil.

Kirish

Ishq mavzusi o'zbek she'riyatida faqat oshiq va ma'shuqa munosabatlari bilangina chegaralanmaydi. U hayotga munosabat, insoniy yaqinlik, ruhiy izlanish, e'tiqod va Vatanga sadoqat kabi ma'no qatlamlarini ham qamrab olishi mumkin. Shavkat Rahmon va Asqar Mahkam ijodidagi umumiy jihat shundaki, har ikki shoir muhabbatni shaxsning ichki olamini sinovdan o'tkazadigan kuch sifatida tasvirlaydi. Biroq ularning ifoda usullari va badiiy urg'ulari bir xil emas.

Mazkur maqolaning maqsadi — tanlangan she'riy matnlar asosida ishq obrazining lirik qahramon ruhiyati bilan aloqasini aniqlash va ikki shoir poetikasidagi mushtarak hamda farqli xususiyatlarni ko'rsatishdir. Buning uchun matnga tayangan kuzatish, badiiy obrazlarni sharhlash va qiyosiy tahlil usullaridan foydalanildi. Xulosalar har ikki ijodkorning butun merosiga emas, aynan tahlilga tortilgan namunalar doirasiga taalluqlidir.

Shavkat Rahmon she'riyatida muhabbatning nozik va ijtimoiy qirralari

Shavkat Rahmonning "Muhabbat" she'rida tuyg'u "chiroyli kapalak" obrazi orqali ifodalanadi. Mazkur obraz muhabbatning go'zalligi bilan birga uning nozikligi, qo'lga tutqich bermasligi va ehtiyotkor munosabatni talab etishini ham anglatadi:

"Muhabbat — chiroyli kapalak,

qo'rqaman sho'rlikni tutgani." [1]

Kapalakni tutishga intilish bilan uni asrab qolish istagi o'rtasidagi ziddiyat lirik qahramonning ichki holatini ochadi. Bunda muhabbat yengil ermak emas: u insonni o'z istagini jilovlashga, boshqaning erki va tuyg'usini qadrlashga undaydi. She'rdagi "ranjigan bola" qiyosi esa oshiq qalbining ta'sirchanligini kuchaytiradi. Shoir hissiy kechinmani murakkab mavhum tushunchalar bilan emas, kundalik hayotga yaqin, lekin ko'p ma'noli tasvir orqali yetkazadi [1].

Shavkat Rahmonda muhabbat tushunchasining boshqa ko'rinishi fuqarolik lirikasida namoyon bo'ladi. "Qasam" she'ridagi "Vatan, Xalq, Jasorat, Kurash, Ozodlik" ketma-ketligi [1] shoir uchun qadrli tushunchalar tizimini belgilaydi. Bu yerda muhabbat bevosita romantik izhor shaklida emas, balki Vatan va xalq taqdiri uchun mas'uliyat hissi sifatida anglashiladi. Demak, shaxsiy tuyg'uning nozikligi va ijtimoiy sadoqatning qat'iyati Shavkat Rahmon poetikasining turli, ammo bir-birini inkor etmaydigan qirralaridir.

Shu bilan birga, ayrim she'rlardagi ruhiy teranlikni avtomatik ravishda ilohiy ishq ifodasi deb baholash to'g'ri bo'lmaydi. Bunday xulosa uchun matnda tasavvufiy ramzlar, Haqqa murojaat, ishq haqiqiyga oid konseptual belgilar aniq ko'rsatilishi kerak. "Muhabbat" she'rida esa birinchi navbatda lirik qahramonning insoniy kechinmasi badiiylashtirilgan.

Asqar Mahkam she'riyatida ishqning ruhiy-ramziy talqini

Asqar Mahkamning "Ishq" she'rida tuyg'u olov, kuyish, iztirob singari tasvirlar orqali gavdalanadi. She'ning boshlanishidagi takroriy "Ishq, Ishq" murojaati hissiyotning shiddatini oshiradi va butun she'rga kuchli ohang beradi:

*"Kuyuk bir jon edim, jonu jahonim o'rtadi Ishq, Ishq,
So'ngaklar sirqirab singayki, qonim o'rtadi Ishq, Ishq."* [2]

Bu misralardagi "jon", "jahon", "so'ngak" va "qon" birliklari ishqning faqat ko'ngil hodisasi emas, balki lirik qahramonning butun borlig'ini qamrab olgan kechinma sifatida tasvirlanishini ta'minlaydi. Birikmalarning ma'naviy zo'riqishi va "o'rtadi" fe'lining takrori ishqni sokin tuyg'udan ko'ra ichki o'zgarishga sabab bo'ladigan kuch tarzida ko'rsatadi [2].

Asqar Mahkamning she'rida mumtoz va irfoniy adabiyot an'alarini eslatuvchi ramziy qatlam seziladi. Biroq "ishq" so'zining o'zi mavjudligi uning har bir misrasini faqat ilohiy muhabbatga bog'lash uchun yetarli asos emas. Talqinda lirik nutqning ma'nosi, obrazlar tizimi va she'ning butun konteksti birgalikda hisobga olinishi zarur. Aynan shunday yondashuv Asqar Mahkamdagi ruhiy poklanish, iztirob va ma'naviy izlanish mavzularini biryozqlama sharhlashning oldini oladi.

Shuningdek, Asqar Mahkamning Shavkat Rahmon haqida yozgan "Adabiyot ibodati" xotira-essesi ikki shoirning adabiyotga ma'naviy mas'uliyat nuqtayi

nazaridan munosabatini o'rganishda muhim qo'shimcha manba bo'la oladi [3]. Ammo xotira matni bilan she'riy asardagi obrazlar bir xil dalil emas: birinchisi shaxs va ijod muhitiga oid kuzatishlarni bersa, ikkinchisi bevosita poetik talqin uchun asos bo'ladi.

Ikki shoir poetikasining qiyosiy tahlili

Tanlangan she'riy namunalarni qiyoslashda uch mezon muhim: ishqning badiiy obrazi, lirik qahramonning kechinma shakli va tuyg'uning ma'naviy mazmuni. Shavkat Rahmon "Muhabbat"da kapalak singari nozik obraz orqali ehtiyotkorlik va sog'inchni oldingi o'ringa chiqarsa, Asqar Mahkam "Ishq"da olov va kuyish tasvirlari yordamida ichki iztirob hamda ruhiy shiddatni kuchaytiradi. Birinchisida obrazning nafisligi, ikkinchisida esa takrorning emotsional bosimi yetakchi badiiy vositaga aylanadi.

Lirik qahramonlarning tuyg'uga munosabati ham o'ziga xos: Shavkat Rahmon tasvirida muhabbatni asrash istagi bilan unga yetishish intilishi yonmayon kelsa, Asqar Mahkamda kechinma o'zlikni qamrab oluvchi ruhiy tajriba sifatida beriladi. Shu ma'noda bir shoirning obrazli ifodasi muhabbatning nozik tomonlarini, ikkinchisining poetik nutqi esa uning qudrati va mashaqqatini yorqinroq ko'rsatadi.

Shavkat Rahmonning "Qasam" she'ri muhabbat tushunchasini Vatan va xalq oldidagi burch doirasida kengaytirishga imkon beradi. Asqar Mahkamdagi irfoniy ohang esa ishqni shaxsning ichki kamoloti bilan bog'lab talqin qilishga zamin yaratadi. Ushbu farqlarni qat'iy qarama-qarshilik sifatida emas, muhabbat mavzusining ikki ijodkorda turlicha poetik yo'nalishlar bilan boyitilishi sifatida baholash maqsadga muvofiq.

Xulosa

Shavkat Rahmon va Asqar Mahkamning tahlil etilgan she'rlarida ishq-muhabbat shaxs ruhiyatini ochuvchi muhim badiiy kategoriya sifatida namoyon bo'ladi. Shavkat Rahmon "Muhabbat" she'rida kapalak obrazi orqali tuyg'uning nozikligi va uni asrash zaruratini, "Qasam"da esa el-yurtga sadoqatni ifodalovchi fuqarolik qarashlarini ilgari suradi. Asqar Mahkamning "Ishq" she'rida olov, kuyish va takror vositasida muhabbatning kuchli ruhiy kechinma ekani tasvirlanadi. Qiyoslash har ikki shoirda ishqning ma'naviy mazmuni borligini, biroq uning poetik ko'rinishlari va emotsional ohangi farqlanishini ko'rsatadi.

Mavzuni yanada chuqurlashtirish uchun har ikki ijodkordan ko'proq she'riy namuna tanlash, mumtoz va tasavvufiy an'analarga oid ilmiy tadqiqotlarni jalb qilish hamda barcha iqtiboslarni nashrlarning aniq sahifalari bilan tasdiqlash zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Shavkat Rahmon. She'rlar ("Muhabbat", "Qasam"). Ziyouz elektron kutubxonasi. Elektron manba
2. Asqar Mahkam. "Ishq" she'ri. Xurshid Davron kutubxonasi. Elektron manba
3. Asqar Mahkam. "Adabiyot ibodati" (Shavkat Rahmon hayoti va ijodiga chizgilar). Ziyouz, 2016-yil 13-may. Elektron manba

